

УДК [159.922.7:37.015.3]:141](477)(06)
DOI: <http://doi.org/10.30970/vps.2025.3202.02>

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ СТЕПАНА БАЛЕЯ: ІДЕЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Михайло Подоляк

*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С. З. Гжицького, кафедра філології імені Якіма Яреми
вул. Тугана-Барановського, 11а, м. Львів, Україна
e-mail: misha.podol@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1482-488X*

Стаття присвячена аналізу ідеї розвитку особистості в контексті філософсько-освітніх поглядів Степана Балея – видатного українського філософа, психолога, педагога, представника Львівсько-Варшавської школи, який зробив вагомий внесок у розвиток європейської та української педагогічної думки першої половини ХХ століття. У роботі розглянуто процес формування його наукових переконань, що відбувався під впливом ідей К. Твардовського, здобутків західноєвропейської науки, а також власного психологічного, педагогічного і медичного досвіду. Висвітлено головні напрями наукових досліджень ученого, зокрема його внесок у становлення педагогічної психології, педології, психогігієни та шкільної психологічної служби. У центрі концепції С. Балея перебуває дитина як самостійна особистість із власними потребами, інтересами, емоціями та інтелектуальним потенціалом. Учений наголошував на необхідності гармонійного поєднання фізичного, психічного та соціального розвитку дитини, вважаючи, що освітній процес має ґрунтуватися на індивідуальних особливостях учня. Особливу увагу приділено педоцентричним ідеям Балея, які проявляються у його трактуванні виховної ролі сім'ї, школи та суспільства, у визнанні пріоритету дитячої психіки над формальними вимогами навчальних програм. Науковець визначав завдання педагога як дослідника дитячої індивідуальності, що має адаптувати навчання до психічного розвитку та зацікавлень учня. Показано, що філософія освіти Степана Балея побудована на засадах гуманізму, психологізму й міждисциплінарності, зберігає свою актуальність у сучасних умовах освітніх трансформацій. Його ідеї дитиноцентричної освіти, розвитку критичного мислення та духовного потенціалу особистості становлять методологічну основу гуманістичної парадигми сучасної освіти, спрямованої на формування вільної, мислячої та соціально відповідальної людини.

Ключові слова: філософія освіти, Степан Балея, педоцентризм, педагогічна психологія, дитина, розвиток особистості, виховання.

Вступ

Філософія освіти постає як міждисциплінарна сфера знання, що інтегрує ідеї філософії, педагогіки, психології та соціології з метою осмислення

природи, мети, цінностей і смислів освітнього процесу. Її завдання полягає у виявленні концептуальних засад розвитку освіти, формуванні світоглядних орієнтирів і принципів, які визначають зміст та напрям освітньої діяльності. У сучасних умовах глобальних суспільних трансформацій, цифровізації та зміни парадигми знання філософія освіти набуває особливого значення як інструмент критичного аналізу й переосмислення освітньої реальності.

Актуальність дослідження філософських основ освіти зумовлена необхідністю пошуку нових підходів до розуміння взаємозв'язку людини, знання та культури в освітньому просторі. Освіту розглядають не лише як механізм передачі знань, а й як цілісний процес формування особистості, її духовного, морального та інтелектуального потенціалу. Саме філософський підхід дає змогу виявити глибинні засади освітнього буття, визначити його ціннісно-сміслові орієнтири та окреслити перспективи розвитку освітньої думки в контексті сучасних викликів.

У цьому контексті особливого значення набуває інтелектуальна спадщина Степана Балея – видатного українського філософа, психолога, педагога, представника Львівсько-Варшавської школи, який зробив вагомий внесок у розвиток теоретичних основ педагогічної думки. Його філософсько-освітні погляди вирізняються поєднанням раціоналістичного підходу з глибоким психологічним аналізом процесів навчання та виховання, орієнтацією на формування цілісної, морально зрілої особистості.

З-поміж наукових праць, присвячених аналізу філософсько-педагогічного спадку Степана Балея, варто виокремити дослідження О. Гончаренко, яка розглянула концепцію його філософії освіти через призму аналізу понять освітнього ідеалу, образу освіти, ідеї педагога, його філософсько-психологічного осмислення якості освіти, коєдукації як моделі навчання (гендерного підходу) [Гончаренко, 2014], О. Квас, яка дослідила ідею дитиноцентризму у психолого-педагогічній думці С. Балея [Квас, 2012], В. Малецького, який проаналізував соціально-філософську антропологію С. Балея [Малецький, 2020], Р. Ядчака, який чимало уваги приділяє вивченню взаємозв'язку психологічних і педагогічних ідей С. Балея [Jadczyk, 1995]. Водночас у цих працях мало уваги приділено спробі аналізу ідеї розвитку особистості дитини як визначника філософії освіти С. Балея. Спробуємо провести такий аналіз з огляду на проблематику новітніх наукових досліджень, наприклад, Л. Ваховського (2023), Р. Берегової (2024), Н. Туббса (2025) та ін., в яких ідеї філософії освіти стали невід'ємною частиною новітнього інтелектуального дискурсу.

Мета статті полягає в аналізі особливостей становлення особистості в період дитинства у контексті філософсько-освітнього спадку Степана Балея.

Виклад основного матеріалу

Формування філософських, психологічних і педагогічних поглядів С. Балея відбувалося під значним впливом професора К. Твардовського – засновника Львівсько-Варшавської школи філософії. Під його керівництвом Балея здобув науковий ступінь доктора філософії. Важливу роль у становленні наукових орієнтирів ученого відіграв і дворічний закордонний стаж – грант, який дав змогу продовжити навчання в університетах Берліна та Парижа. Там

він відвідував лекції провідних європейських психологів і науковців, що істотно розширило його світогляд.

Праця Степана Балея не обмежувалася лише науковою діяльністю: він проявив себе і як лікар. Після закінчення медичного факультету Львівського університету Балей працював у львівських шпиталях і займався медичною практикою до кінця життя. Вплив на формування його педагогічних і психологічних поглядів мала також викладацька діяльність – робота вчителем у гімназіях Галичини з українською мовою навчання та викладання педагогічної психології у Варшавському університеті.

Педагогічна концепція Степана Балея перебуває у тісному взаємозв'язку з психологією. Його наукові студії мають міждисциплінарний характер, адже вчений не розділяв психологічні та педагогічні підходи. Досліджуючи розвиток дитини, він поєднував знання з педагогіки, психології, соціології та медицини. Центральним елементом його педагогічної системи є дитина як суб'єкт розвитку і пізнання, а також феномен дитинства, які Балей аналізував комплексно, підкреслюючи взаємозалежність фізичного й психічного поступу у процесі становлення особистості. Його дослідження, а в контексті ідей філософії освіти, безперечно, варто виокремити «Психологію віку дозрівання» (1931), «Нарис психології у зв'язку з розвитком дитячої психіки» (1935), «Нарис педагогічної психології» (1933), «Особистість» (1939), «Шляхи пізнання» (1946), «Вступ до суспільної психології» (1959), вирізняються логічністю викладу, глибиною змісту й емпіричною обґрунтованістю. Варто також зауважити, що Балей активно проводив власні експерименти, публікував результати та посилався на напрацювання провідних науковців Західної Європи й США.

Педагогічна психологія посідає центральне місце в науковій концепції Степана Балея. На думку вченого, її головне завдання полягає у психологічному аналізі виховних явищ та у вивченні психологічної структури процесу виховання. Об'єктом дослідження цієї науки Балей вважав не лише дитину й дитинство, але й сам процес виховання разом із його суб'єктами – вихователем і вихованцем. Навчання, за Степаном Балеєм, є невід'ємною складовою виховного процесу, формою виховання, кінцевим результатом якого виступають набуті знання, уміння та навички. Процес досягнення такого результату, або ж дозрівання, є тривалим і «характеризується введенням низки нових елементів у психофізичну систему людини» [Baley, 1932, s. 9]. В цей час відбуваються суттєві трансформації на рівні тіла і душі. Зріла особистість набуває тих рис, які вирізняють її від дитини.

Важливе місце в процесі становлення особистості, її соціалізації та розвитку, в педагогічній концепції вченого займає школа. На його переконання, школа не лише виконує освітню функцію, а й відіграє суттєву роль у вихованні, що відбувається паралельно із впливом сімейного середовища. Балей глибоко аналізував і описував організацію навчально-виховного процесу, приділяючи увагу таким його аспектам, як діяльність учителя, побудова навчальних планів, структура уроку, роль шкільного психолога, а також місце дитини у шкільному колективі.

Учений надавав конкретні рекомендації щодо укладання навчальних програм, наголошуючи на необхідності врахування вікових особливостей і зацікавлень учнів, а також на зв'язку школи з повсякденним життям. Одним із важливих чинників ефективності навчально-виховного процесу він вважав співпрацю між учителем і шкільним психологом. Балей досліджував і психологію взаємин у шкільному середовищі – між самими учнями, а також між учнями й учителем, описуючи відповідне середовище їхньої взаємодії як «дух класу».

Вчений чітко усвідомлював, що доброзичливу атмосферу в класі може забезпечити саме вчитель, тому багато уваги приділяв і дослідженню особистості вчителя, який у навчальному процесі щоразу проявляє і свою індивідуальність. Якщо ж він тільки орієнтуватиметься на певний ідеал, то неодмінно втратить частинку самого себе. Вчитель не просто вчить, а й виховує, зокрема своїм прикладом, своїм тактовним ставленням до дитини, спілкуванням з нею, зацікавленням її інтересами. У такий спосіб учитель проявляє свою особистість, а також особистість дитини. Школа стає простором розвитку особистості усіх учасників навчального процесу.

Однак Балей свідомий того, що завдання, які стоять перед школою, і те, що є в дійсності, дуже часто не збігаються. Часом у школі застосовують такий підхід до навчання учнів, який не враховує їхніх індивідуальних якостей, не сприяє вибудовуванню індивідуальної траєкторії їхнього розвитку і загалом формуванню творчої особистості. Балей же, навпаки, вбачав мету освіти в протилежному до цього стану справ. Аналізуючи концепцію філософії освіти С. Балея, О. Гончаренко зауважує, що «його погляди можуть слугувати зразком створення максимуму можливостей для досягнення свободи в реалізації особистісного буття» [Гончаренко, 2014, с. 193].

І мова не лише про можливості, створені школою. Балей розглядає процес виховання системніше – як вплив різних чинників на становлення особистості дитини через сприйняття широкого кола переживань, які формують її досвід, визначають її життєвий світ. Таке виховання він називає гетероедукацією. Зміст цього поняття Балей пояснює так: «Гетероедукація – це форма впливу людини на людину, що здійснюється однаковою мірою свідомо та доцільно, а також випадково та побічно, критерієм визнання певних впливів як виховних буде тільки їх тривалість, що залежить від інтенціональності» [Baley, 1938, s. 180]. У вирі різноманітних переживань ще в дитинстві відбувається становлення особистості людини як потоку самовдосконалення [Baley, 1939, s. 7–9].

Чимало уваги вчений приділяв питанням психодидактики окремих навчальних предметів, досліджував феномен учнівської втоми, її причини й прояви, а також аналізував коєдукаційні (спільні) та гендерно розділені школи, зокрема їхній вплив на розвиток дитини.

Варто зауважити, що Степан Балей розглядав дитину як самостійну особистість із власними потребами, прагненнями, інтересами та емоціями, а не через призму дорослого. Він наголошував на необхідності адаптації навчання й виховання до індивідуальних особливостей дитини, її розумових і фізичних можливостей, психічного стану, рівня розвитку й зацікавлень. Звідси

випливає його ключовий принцип: виховання і навчання мають бути зорієнтовані на дитину, а педагог, навчальні програми й методи – пристосовані до її індивідуальності та психологічних особливостей. Свій підхід до осмислення суті виховання і навчання, як бачимо, Бaley вибудовує на принципах гуманістичної психології. Більше того, розвиваючи головні засади педології – науки, що досліджує всебічний розвиток дитини, йому вдається використовувати знання й інших наукових напрямів, що вивчають людину. Здобута ним медична освіта у Львівському університеті значно сприяла глибокому аналізу фізичного (тілесного) аспекту розвитку. Учений детально описав етапи формування тіла дитини, зокрема розвиток внутрішніх органів, м'язової системи, органів чуття (особливо зору та слуху), а також координації рухів. Фізичний розвиток Бaley поділяв на три основні типи: будова тіла, фізіологічні зміни та рухова активність дитини.

На думку науковця, психічний розвиток дитини перебуває у тісному зв'язку з фізичним, і ці два процеси є взаємозалежними. Тому Бaley наполягав на неможливості їх відокремленого вивчення. Саме психічному розвитку він приділив найбільше уваги у своїх дослідженнях. Окрім аналізу періодизації психічного розвитку, учений досліджував вплив зовнішніх чинників на психіку дитини – як соціальних (людей), так і предметних (іграшок, природи, книжок, радіо, кіно).

У контексті соціальної складової педології Степан Бaley розглядав, яким чином суспільні групи та інституції впливають на розвиток дитини. До таких чинників він відносив родину, шкільний клас, коло друзів, педагогів і загальне соціальне середовище, у якому зростає дитина. Як зауважує С. Бaley: «Розвиток групи й розвиток особистості, виховання колективу і формування індивідуальності можуть бути доведені до гармонізації і до взаємного підняття» [Baley, 1938, s. 262]. Однак треба розуміти, що вибір, який робить дитина, суттєво ускладнений наявністю уже усталених практик і не завжди ці уклади, які сформовані в суспільстві, відповідають запитам часу і потребам молоді. Для гармонійного розвитку особистості треба зважати на цю обставину [див., зокр.: Baley, 1959].

Вагомим внеском ученого є розробка ідеї вікової періодизації психічного розвитку дітей [Baley, 1935]. Ця періодизація, що охоплює різні періоди і фази розвитку особистості, описує психологічні особливості і принципи формування людини від народження до 24-річного віку, тобто до часу, коли вона стає цілковито соціалізованою, зі сформованими естетичними почуттями і моральними переконаннями. Знання відповідних періодів і фаз психічного розвитку дитини є важливим орієнтиром для організації навчально-виховного процесу як у школі (формуючи шкільні програми на засадах вікової відповідності навчального матеріалу), так і в сім'ї як ключовому соціальному інституті, який найперше впливає на формування особистості дитини. Бaley підкреслював, що дитяча психіка має якісно відмінні риси від психіки дорослої людини, власну онтологічну структуру й унікальну цілісність. На думку Бaley, така періодизація є універсальним інструментом, зокрема при

створенні шкільних програм, які повинні будуватися на засадах вікової відповідності навчального матеріалу.

Особливу увагу дослідник приділяв періоду дозрівання, який він вважав найскладнішим етапом розвитку, адже саме в цей час відбуваються глибокі зміни не лише у психічній, а й у фізичній сфері дитини. Використовуючи міждисциплінарний підхід, Балеї застосовував педагогіку для вивчення процесів виховання та набуття психічних якостей, а психологію – для аналізу психічних явищ, притаманних певному етапу життя дитини.

Проаналізувавши наукову спадщину С. Балея, можна стверджувати, що він належав до кола видатних представників педоцентризму. Його праці сприяли розвитку педагогічної психології у Польщі, зокрема створенню центрів шкільної психологічної служби, психотехнічних шкіл та осередків психічної гігієни. Протягом майже п'ятнадцяти років Балеї очолював Педагогічний інститут польських учителів, де організовував післядипломну освіту педагогів з метою вдосконалення навчально-виховного процесу.

Завдяки його науковим ініціативам і публікаціям у педагогічному середовищі утвердилося нове розуміння дитини як самостійної особистості з власними психічними потребами, інтересами й здібностями. Це підтверджується висловом ученого: «Різні психічні явища, які ми можемо спостерігати в дитини, є не лише слабшими, ніж у дорослої людини, але й якісно відмінними» [Baley, 1935, s. 318].

Отже, С. Балеї наголошував, що дитина відрізняється від дорослого не лише фізичними параметрами, а й особливостями психічного розвитку, що засвідчує його педоцентричний підхід і глибоке розуміння природи дитинства і загалом дитини в єдності її психічного і фізичного розвитку.

Описуючи виховні впливи сім'ї, С. Балеї дає свого роду поради батькам як краще виховувати дитину, належно враховуючи її потреби, зацікавлення та почуття як ключової постаті у сім'ї. Так, за словами автора, батьки виховують дитину через свою повсякденну поведінку та ставлення до дитини. Він стверджує, що ставлення вже дитини до батьків, яке виникло в ранньому віці, передається і на вчителів, які її виховуватимуть. Наприклад, доброзичливість до батьків переноситься і на доброзичливість до вихователя, так само відбувається і з опором батькам. Як зауважує вчений, батьки інколи висловлюють своє обурення через погрози, дорікання або гнівом. Деколи батьки можуть зреагувати дуже різко і такі негативні ситуації запам'ятаються дитині надовго і впливатимуть на її навчання. Дитина буде змушеною приборкувати певні психічні імпульси в собі та адаптовуватися до правил дорослих. Все це разом гальмуватиме цікавість та ініціативу у дітей, а отже, дитина може стати несамостійною у своїх діях [Baley, 1938, s. 328].

Балеї чітко наголошує на важливості раннього психічного розвитку та виховання дитини, який здійснюють батьки. Розглядає різні випадки формування особистості у дитини. Наприклад, у сім'ях, в яких є дві і більше дитини, батькам, як зазначає дослідник, треба розподіляти свою увагу порівну на кожну дитину [Baley, 1938, s. 490]. Також учений описує почуття, які виникають в різних за віком дітей у сім'ї (наприклад, молодшої, середньої чи старшої

дитини), розкриває виховний вплив середовища на дитину (її походження зі села чи міста, батьківського дому, походження з багатой чи бідної сім'ї тощо). Не оминув вчений і питання спадковості певних рис у дітей від батьків.

Важливу роль у розвитку дитини відіграє психолог. Дослідник підкреслює роль психологів у складанні шкільної програми як таких, що найкращим чином знають дитину, її потреби, зацікавлення та інтереси, враховуючи які, безперечно, можна підвищити ефективність навчально-виховного процесу. Тобто науковець тут пропонує відштовхуватися від психічного розвитку дитини та складати шкільну програму відповідно до неї: «Психолог також може, беручи до уваги психічну гігієну, констатувати, що програма призначена на певний вік не є справді якісно занадто важка, проте є занадто перевантаженою в стосунку до можливостей сприйняття психікою учня в даній фазі розвитку» [Baley, 1938, s. 495]. Тобто не дитина мусить підлаштовуватися під шкільну програму, а навпаки, шкільну програму треба підлаштовувати під потреби дитини й включати до неї такі матеріали, які будуть у майбутньому потрібні дитині як повноцінному членові суспільства. Те, чого навчають дитину, має враховувати рівень її зацікавленості та відповідати ступеню розвитку психіки дитини [Baley, 1938, s. 501]. Навчання чогось нового і корисного для дитини покращуватиме її розумові здібності й спроможності пізнавати світ і саму себе. Якщо все організовано правильно, то дитина не відчуватиме втоми від навчання й не втрачатиме до нього інтерес. Щоб цього не сталося, важливим є правильний підхід до навчання з боку вчителя (і загалом старших, які дотичні до процесу навчання), оскільки сама дитина ще до кінця не усвідомлює того, для чого їй навчатись. Ось чому вчитель, не без допомоги шкільного психолога, який сприяє психологічній опіці учня, має детально пізнати особистість своїх учнів, знати їхню психічну індивідуальність, емоційну сферу, прагнення, вподобання та ідеали, й щоразу належно оцінювати успіхи учнів у науці, спостерігаючи водночас, яким чином їм ці успіхи даються. Таке пізнання, за словами дослідника, допоможе вчителю краще керувати процесом навчання учня й самому бути максимально налаштованим на те, щоб здійснювати його ефективно. Як результат, процес навчання не лише підвищуватиме розумові здібності учнів, а й виховуватиме з учнів повноцінних особистостей та корисних членів суспільства, які є активними учасниками суспільних відносин [Baley, 1938, s. 630]. Так відбуватиметься їхня соціалізація, що нерозривно взаємопов'язана із питанням становлення особистості [Малецький, 2020, с. 208].

Балей зрештою вдається і до аналізу поняття особистості, суть якого проявляється через сукупність почувань особи, її волі, здібностей і схильностей, тобто тих якостей, які пов'язані з людською психікою, душею. Схильність до набуття багатьох людських якостей уже закладена спадково і є неусвідомлюваною, хоча життя в соціумі і загалом культура дає змогу їх підлаштувати під норми суспільного життя, орієнтовані на поняття ідеального громадянина. Особа, звісно, не має прагнути досягти максимально можливих здобутків у всіх можливих напрямках, але в якомусь одному, найбільш корисному для суспільства, це їй цілком до снаги. Ось чому важливо пізнавати самих себе та інших, адже, зрозумівши їх, буде легше зрозуміти себе [Baley,

1938]. В цьому й полягає завдання навчання і виховання як засобу розвитку особистості.

Висновок

Отже, філософсько-педагогічна спадщина Степана Балея посідає вагомe місце у розвитку європейської та української освітньої думки першої половини ХХ століття. Його педагогічна концепція, побудована на засадах психологізму, педоцентризму та гуманізму, є зразком міждисциплінарного підходу, що поєднує філософію, психологію, педагогіку й медицину. У центрі його наукових пошуків стоїть дитина як цілісна особистість – фізична, психічна й соціальна істота, розвиток якої має відбуватися гармонійно й відповідно до індивідуальних особливостей.

Завдяки своїм працям С. Балеї заклав підвалини сучасної педагогічної психології, підкресливши нерозривний зв'язок виховання, навчання та психічного розвитку дитини. Його дослідження стали основою для формування концепції вікової періодизації, психічної гігієни та шкільної психологічної служби. Особливе значення має його ідея адаптації змісту й методів освіти до потреб, зацікавлень і можливостей учня, що передбачає пріоритет дитячої індивідуальності у виховному процесі.

Педоцентричні погляди вченого виявляються у твердженні, що саме дитина, а не навчальна програма, має бути вихідною точкою освітнього процесу. Такий підхід визначає цінність педагогічної спадщини Степана Балея у контексті сучасних гуманістичних ідей освіти, орієнтованої на особистість, розвиток критичного мислення, емоційного інтелекту та соціальної відповідальності. З огляду на це його філософсько-педагогічні ідеї залишаються актуальними в умовах сучасної освітньої трансформації, коли головним завданням школи стає не лише передача знань, а й формування вільної, розумної та духовно зрілої особистості.

Список використаних джерел

1. Берегова Г. Просвітницька місія філософії освіти в сучасному світі. *Філософія освіти. Philosophy of Education*. 2024. Вип. 29, № 2. С. 48–59. DOI: <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2023-29-2-3>.
2. Гончаренко О. Філософія освіти Степана Балея. *Степан Балеї у світлі провідних філософських напрямів ХХ століття* / за ред. О. Гончаренко. Львів : Арал, 2014. С. 191–249.
3. Квас О. Розвиток ідей дитиноцентризму в педагогічній теорії та практиці (друга половина ХІХ ст. – перша половина ХХ ст. : дис. ... д-ра педагогічних наук. Дрогобич, 2012. 465 с.
4. Малецький В. Мотиви соціально-філософської антропології в працях Степана Балея. Одеса : Астропринт, 2020. 224 с.
5. Baley S. Drogi samopoznanie. Kraków : Wiedza – Zawód – Kultura, 1947. 178 s.
6. Baley S. Osobowość. Lwów : Licealna Biblioteka Filozoficzna, 1939. 36 s.
7. Baley S. Psychologia kontaktu wychowawczego. Warszawa : Koło Pedagogiczne Studentów Uniwersytetu Warszawskiego, 1931. 72 s.

8. Baley S. Psychologia wieku dojrzewania / wyd. 2-gie. Lwów – Warszawa : Książnica-Atlas, 1932. 264 s.
9. Baley S. Psychologia wychowawcza w zarysie. Lwów & Warszawa : Książnica-Atlas, 1938. 686 s.
10. Baley S. Wprowadzenie do psychologii społecznej. Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1959. 226 s.
11. Baley S. Zarys psychologii w związku z rozwojem psychiki dziecka. Lwów & Warszawa : Książnica-Atlas, 1935. 424 s.
12. Jadcak R. Z międzywojennej działalności Stefana Baleya (1885–1952) na polu psychologii i pedagogiki. *Psychologia Wychowawcza*. 1995. Vol. 3. S. 204–215.
13. Tubbs N. Re-educating thinking: Philosophy, education, and pragmatism. *Journal of Philosophy of Education*. 2023. Vol. 57, No. 2. P. 433–443. DOI: <https://doi.org/10.1093/jopedu/qhad031>.
14. Vakhovskyi, L. (2023). Philosophy of education and pedagogy: Peculiarities of interaction. *Journal of Education, Culture and Society*. Vol. 14, No. 2. P. 19–29. DOI: <https://doi.org/10.15503/jecs2023.2.19.29>.

References

- Baley, S. (1931). Psychologia kontaktu wychowawczego. Warszawa: Koło Pedagogiczne Studentów Uniwersytetu Warszawskiego.
- Baley, S. (1932). Psychologia wieku dojrzewania. Lwów & Warszawa: Książnica-Atlas.
- Baley, S. (1935). Zarys psychologii w związku z rozwojem psychiki dziecka. Lwów & Warszawa: Książnica-Atlas.
- Baley, S. (1938). Psychologia wychowawcza w zarysie. Lwów & Warszawa: Książnica-Atlas.
- Baley, S. (1939). Osobowość. Lwów: Licealna Biblioteka Filozoficzna.
- Baley, S. (1947). Drogi samopoznania. Kraków: Wiedza, Zawód i Kultura.
- Baley, S. (1959). Wprowadzenie do psychologii społecznej. Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Berehova, H. (2024). Prosvitnytska misiia filosofii osvity v suchasnomu sviti [The educational mission of the philosophy of education in the modern world]. *Filosofiia Osvity. Philosophy of Education*, 29(2), 48–59. (In Ukrainian). <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2023-29-2-3>
- Honcharenko O. Filosofiia osvity Stepana Baleia [Stepan Balei's philosophy of education]. In O. Honcharenko (ed.), *Stepan Balei u svitli providnykh filosofskykh napriamiv XX stolittia* [Stepan Balei in the Light of Leading Philosophical Trends of the 20th Century]. Lviv : Aral, 2014. P. 191–249. (In Ukrainian).
- Jadcak, R. (1995). Z międzywojennej działalności Stefana Baleya (1885–1952) na polu psychologii i pedagogiki. *Psychologia Wychowawcza*, 3, 204–215.
- Kvas O. Rozvytok idei dytynotsentryzmu v pedahohichnii teorii ta praktytsi (druha polovyna XIX st. – persha polovyna XX st. [Development of Ideas of Child-Centrism in Pedagogical Theory and Practice (Second Half of the 19th Century – First Half of the 20th Century)]: Dissertation ... of Doctor of Pedagogical Sciences. Drohobych, 2012. (In Ukrainian).
- Maletskyi, V. (2020). Motyvy sotsialno-filosofskoi antropologii v pratsiakh Stepana Baleia [Motifs of Socio-Philosophical Anthropology in the Works of Stepan Balei]. Odesa: Astropynt. (In Ukrainian).

- Tubbs, N. (2023). Re-educating thinking: philosophy, education, and pragmatism. *Journal of Philosophy of Education*, 57(2), 433–443. <https://doi.org/10.1093/jopedu/qhad031>
- Vakhovskiy, L. (2023). Philosophy of education and pedagogy: peculiarities of interaction. *Journal of Education, Culture and Society*, 14(2), 19–29. <https://doi.org/10.15503/jecs2023.2.19.29>

STEPAN BALEI'S PHILOSOPHY OF EDUCATION: THE IDEA OF PERSONALITY DEVELOPMENT

Mykhailo Podoliak

*Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies Lviv,
Department of Philology named after Yakym Yarema
Tuhana-Baranovskoho Str., 11a, Lviv, 79005, Ukraine
e-mail: misha.podol@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1482-488X*

The article is devoted to the analysis of the philosophical and educational views of Stepan Balei, an outstanding Ukrainian philosopher, psychologist, teacher, and representative of the Lviv-Warsaw School, who made a significant contribution to the development of European and Ukrainian pedagogical thought of the first half of the 20th century. The study examines the process of forming his scientific beliefs, which took place under the influence of the ideas of K. Twardowski, the achievements of Western European science, and his own pedagogical and medical experience. The main areas of the scholar's scientific research are highlighted, particularly his contribution to the formation of pedagogical psychology, pedology, psychological hygiene, and school psychological service. At the center of S. Balei's concept is the child as an independent personality with his own needs, interests, emotions, and intellectual potential. The scientist emphasized the need for a harmonious combination of the child's physical, mental, and social development, arguing that the educational process should be based on the student's individual characteristics. Special attention is paid to Balei's pedocentric ideas, which are manifested in his interpretation of the educational role of the family, school, and society, in recognizing the priority of the child's psyche over the formal requirements of educational programs. The scientist defined the teacher's task as a researcher of the child's individuality, who must adapt teaching to the mental development and interests of the student. It is shown that Stepan Balei's philosophy of education, built on the principles of humanism, psychologism, and interdisciplinarity, retains its relevance in modern conditions of educational transformations. His ideas of child-oriented education, the development of critical thinking, and the spiritual potential of the individual constitute the methodological basis of the humanistic paradigm of modern education, aimed at the formation of a free, thinking, and socially responsible person.

Keywords: philosophy of education, Stepan Balei, pedocentrism, pedagogical psychology, child, personality development, upbringing.

Отримано / Received: 19.10.2025